

Kylät elävät ajassa ja tieteessä

Torsti Hyyryläinen, Päivi Oinas ja Maarit Sireni

<https://doi.org/10.51807/maaseutututkimus.163131>

Tämän teemanumeron keskeinen käsite on *kylä*. Kylillä on pitkä kulttuuri- ja merkityshistoria. Arkisissa yhteyksissä kylä on tuttu ja merkityksellinen sana. Tieteellisessä käytössä kylä avautuu moniulotteisena käsitteenä.

Sosiaalisena lajina ihminen on aina elänyt erilaisissa yhteisöissä. Selviytymisen kannalta on ollut tärkeää oppia elämään ja toimimaan yhdessä – perheinä, heimoina ja yhteisöinä. Tämä perustarve on ilmennyt myös siinä, miten ihmiset ovat eri aikoina asettuneet lyhyemmiksi tai pidemmiksi ajoiksi aloilleen perustaen pysyvämpiä, kylämäisiä asumuksia. Kyläasutusta ovat eri puolilla Suomen määritelleet sekä luonnonolot että elinkeinot. Erot alueiden välillä ovat merkittäviä. Esimerkiksi pohjoisen Suomen laidun- ja erätalouden asutuskulttuurin muotoutuminen eroaa paljon niin alavien maiden Länsi- tai Etelä-Suomen kuin järvien, metsien ja vaarojen itäsuomalaisen asutuskulttuurin kehityksestä.

Nykytutkimuksen mukaan Suomea on vuosituhansien aikana asutettu monista ilmansuunnista (Salmela 2023). Pääosa perintötekijöistä on lännestä, vaikka kielelliset juuret viittaavat itään. Yhtenäiskulttuurista ei tässäkään mielessä ole perusteita puhua. Emme tiedä, miten tälle niemelle jääkauden jälkeen tulleet asukkaat ovat eri puolilla Suomea nimitäneet yhteisöllisiä asumuksiaan, mutta voimme olettaa, että ne ovat olleet heille tärkeitä, jopa puolustamisen arvoisia paikkoja.

Nykysuomen etymologisen sanakirjan (Häkkinen 2013, 532) mukaan kylä-sanankin alkuperä ja kehitys ovat vahvassa yhteydessä itämerensuomalaisiin kieliin, kuten karjalaan, vepsään, vatjaan, viroon ja liivin kieleen. Suomen murteissa kylä voi merkitä myös yksittäistä asumusta tai taloa.

Suomen kirjakielessä kylä-sana on esiintynyt jo Agricolan ajoista, eli 1500-luvulta lähtien.

Kyliä voidaan pitää merkittävänä maaseudun asutusmuotoina. Koettuina paikkoina kylät ovat satoja vuosia olleet osa maaseudun ihmisten elämää, niin henkilöhistoriaa kuin sukujen tarinaa ja kollektiivista muistia. Yleisesti kylien muodostuminen liittyy kulttuuriseen muutokseen, jossa ihmisyhteisöt asettuivat paikoilleen viljelemään maata. Pohjois-Suomessa erä- ja porotalous piti yhteisöt pidempään liikkeessä. Yhteistä kaikille yhteisöille on kuitenkin ollut tarve yhteistyöhön ja kanssakäymiseen. Paikoilleen asettuminen tarkoitti suhteellisesti pysyvämpien asumusten, kuten talojen ja viljelyksiä rajaavien aitausten ja suojien, tekemistä. Itäisessä Suomessa talot sijoituivat hajautetusti kaskimaiden äärelle, kun toisaalla lännessä ja etelässä talot olivat lähempänä toisiaan ja muodostivat siten selkeämpiä ryhmiä.

Valtioiden kehittyessä paikallisista yhteisöistä tuli luonnollisesti myös valtaapitävien kiinnostuksen kohteita. Hallitsijoilla on aina ollut vahva intressi saada valtakunnan asukkaat hallinnon vaikutuspiiriin. Tarve kerätä alamaisilta veroja ja työpanoksia toimi aluksi pääasiallisena motiivina tunnistaa valtakunnan alueella elävä väestö ja erityisesti heidän varallisuutensa. Ensimmäisenä katse kohdistuikin juuri taloihin ja tiluksiin, joita elinkeinojaan harjoittavat ihmiset olivat eri puolille laajaa maata rakentaneet.

Osana Ruotsin kuningaskuntaa, sen itämaana olleessa Suomessa asutusta ja taloja alettiin valtion tarpeisiin vedoten ryhmitellä maantieteellisesti helpommin hallittaviksi kokonaisuuksiksi. Esimerkiksi niin sanotut neljännes- ja kymmenkunnat voidaan nähdä eräänlaisina virallisen kyläjaon esiasteina. 1700- ja 1800-luvuilla pitäjänhallinnon kehittyessä siirryttiin tästä luonnollisena kehityksenä kokonaisuuksiin, joita kutsuttiin virallisestikin kyliksi. Talojen määrät niissä vaihtelivat paljon. Kaikkiaan voidaan kuitenkin sanoa, että juuri näiden hallinnollisten toimien seurauksena kylien asema maaseudun asutuksen perustana vakiintui.

Paikallisten asutusyhteisöjen muodostuminen virallisiksi kyliksi oli luonteva kehityskulku. Venäjän alaisessa autonomisessa Suomen suurruti-naskunnassa (1809–1917) kylien asema vahvistui yhteiskunnallisten uudistusten myötä. 1860-luvulla kirkollisen ja maallisen hallinnon erot-tamisen seurauksena maaseuduille alettiin perustaa uusia hallinnollisia yksiköitä – kuntia. Kylät kehittyivät kunnallishallinnon rinnalla voimak-

kaasti myös yhteisöinä. Kyliin syntyi uusia palveluja, tärkeimpinä koulut ja kaupat sekä tiestö. Itsenäistyessään Suomi oli vahvasti maatalousvaltainen kylien kansakunta.

Sosiaalisesta näkökulmasta tarkastellen kylät ovat toimineet niin asuminen kuin elinkeinojen perusyksiköinä erilaisilla maaseuduilla sekä muodostaneet keskeisen viitekehäyksen sosiaaliselle kanssakäymiselle. Rasilan ym. (2003) ja monien muiden tutkijoiden mukaan suomalaisen maaseudun erityispiirteinä korostuu maatalousyhteiskunnan talonpoikainen perusta. Suomessa ei ollut maaorjuutta edes silloin, kun maa oli kokonaan osa Venäjän keisarikuntaa. Talonpoikaiskulttuurin voikin nähdä tukeneen kylien rakentumista vahvoiksi paikallisyhteisöiksi, jotka kehittyivät ajan kuluessa muutamien ylempien säätyjen edustajien ja teollisten yritysten rinnalla suurelta osin itsellisten ihmisten kovalla työllä.

Kylien kukoistuskausi jatkui aina 1960-luvun lopulle asti, minkä jälkeen väestö Suomen maaseuduilla alkoi elinkeinorakenteen muutoksen ja muuttoliikkeen myötä vähetä. Viimeksi kuluneiden 50 vuoden aikana kylät ovatkin menettäneet huomattavan osan pysyvistä väestöstään. Myös elinkeinorakenne on kylissä suuresti muuttunut. Toimeentulo ei enää perustu pääasiassa maatalouteen, vaan kylien työikäinen väestö saa toimeentulonsa tavallisesti palvelualojen ja teollisuuden piiristä ja usein oman asuinkylänsä ulkopuolelta.

Kylät eivät kuitenkaan ole 2000-luvullakaan kadonneet ihmisten mielistä, riippumatta siitä, asuvatko he maaseudulla vai kaupungissa. Sosiaalisen perimän muistijälkiä on niin paljon. 1960- ja 70-lukujen voimakkaiden muuttoliikkeiden jäljiltä suurella osalla suomalaisia on edelleen siteitä maaseuduille ja kyliin. Osa niistä on konkretisoitunut vapaa-ajan asumisena kylissä. Teollistuvan ja palveluvaltaistuvan Suomen elinkeinojen kehitys, palkkatyön yleistyminen sekä yleinen vaurastuminen ovat mahdollistaneet laaja-alaisen vapaa-ajan asumisen ilmiön. Se on nykyisin eräs tärkeimmistä kylien sosiaalisista elävöittäjistä.

Kylien lukumäärän kehityksestä

Kylien määrän kehityksen seuraaminen luotettavasti on nykyisin vaikeaa, kun ajantasaisia tilastollisia aikasarjoja ei ole. Kylien lukumäärä todennäköisesti kasvoi maaseudun asutuksen laajenemisen, maareformien,

omistusolojen ja hallinnon kehityksen vuoksi aina toisen maailmansodan päättymiseen asti. Rauhanehtoihin kuuluneiden alueluovutusten myötä suuri joukko suomalaisia kyliä jäi Neuvostoliiton puolelle rajaa.

Kylät ovat eläneet ajan muutoksissa: niiden rajat ovat muuttuneet, nimet ovat vaihtuneet, ja kyliä on yhdistelty. Osa kylistä on sulautunut laajeneviin kaupunkeihin, ja niistä on tullut kaupunginosia. Yleisesti voi sanoa, että mitä lähemmäs nykyaikaa tullaan, sitä vaikeampaa on löytää pitäviä perusteita ”kylien” lukumääräisen kehityksen laskemiseen, vaikka mukaan ei otettaisi kaupungeissa kyliksi miellettyjä naapurustoja ja yhteisöjä. Kyliä koskevan tilaston keräämistä Suomessa vaikeuttaa myös maarekisterin poistuminen käytöstä vuonna 1985; kylänumerot puolestaan poistuivat kiinteistötunnuksista vuonna 2014 (Lauhkonen 2013). Vanhoille kylärajoille ei hallinnon näkökulmasta ole enää käyttöä: kiinteistöistä määritellään nykyisin vain niiden kuuluminen tiettyyn kuntaan.

Suurimmillaan kylien määrän Suomessa on arvioitu olleen noin 10 000. Tämä yleispiirteinen arvio perustuu 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä kerättyyn tietoon.¹ Kylien nykyinen määrä on huomattavasti tuota pienempi. Esimerkiksi valtakunnallinen kylien etujärjestö Suomen Kylät ry. käyttää tilastoinnissaan toiminnallisen kylän määritelmää. Toiminnallinen kylä voi kuitenkin käytännössä muodostua useammasta historiallisesta kyläalueesta, joista ei aina ole tarkkaa tietoa. Vuosittain maakunnista kerätyn tilaston mukaan tällaisia toiminnallisia kyläalueita oli Manner-Suomessa vuonna 2022 kaikkiaan 4 375 kappaletta.

Kylät paikkoina ja yhteisöinä: kylien tutkimusta 2000-luvulla

Kylät ymmärretään yleensä paikkoina tai niihin kiinnittyvinä paikallisyhteisöinä. Marja Holmila (2001) ja Kaisu Kumpulainen (2018) ovat analysoineet tämän vuosituhannen paikallisyhteisöjä, joita Kumpulainen luonnehtii jälkimoderneiksi. Molemmissa tutkimuksissa tunnistetaan se, etteivät kaikki asukkaat koe kuuluvansa kyläyhteisöön. Esimerkiksi maatilan emäntä saattaa olla tekemisissä vain oman ammattinsa edustajien ja muiden samanhenkisten kanssa (Holmila 2001, 147). Toiset puolestaan kokevat kuuluvansa sekä kylään kiinnittyviin että siitä erillisiin yhteisöihin, joihin pidetään yhteyttä eri kanavien kautta. On myös joukko

¹ https://fi.wikipedia.org/wiki/Luettelo_Suomen_kylist%C3%A4_vuosina_1919%E2%80%931931

ihmisiä, joilla on sukujuuret kylässä ja jotka kokevat kuuluvansa kyläyhteisöön, vaikka he eivät itse asu siellä.

Havainnot kertovat siitä, että paikkojen ja yhteisöjen välinen sidos on väljentyneet, ja yhteisöjen rakentumisessa korostuu nykyisin kuulumisen kokemusten ja kommunikaation merkitys (Kumpulainen 2018, 56). Yhteisötutkimuksissa paikan käsite ymmärretään usein samaan tapaan kuin humanistisessa maantieteessä paikkaan kuulumisen kokemuksena tai paikan tuntuna, joka muodostuu yksilöllisesti mutta samalla sosiaalisesti siten, että siihen vaikuttavat sekä yksilön henkilöhistoria että kollektiiviset muistot, kertomukset ja perinteet (Relph 1976; Tuan 1977). Kriittisemmistä lähtökohdista Pred (1983; 1984) muistutti myös institutionaalisten rakenteiden roolista paikan tunnun ja yhteisöissä syntyvien tunnerakenteiden muodostumisessa. Holmilan (2001, 154) tutkimassa Maakylässä paikkatunnetta vahvistavat paikalliset symbolit, kylän perinteitä kantavat tarinat sekä kylän luonnonympäristöön liittyvät piirteet. Myös esimerkiksi kuulumisen kylän Facebook-ryhmään voi vahvistaa sekä kyläläisten että etäkyläläisten paikkasuhdetta ja paikallista identiteettiä.

Kyliä voidaan tarkastella monessa muussakin merkityksessä paikkoina. Ilmiöihin keskittyvissä tapaustutkimuksissa kylät ymmärretään usein absoluuttisessa merkityksessä kartalle rajattuina alueina, joilta empiiriset aineistot kerätään. Nykyisin tutkimusten kohdealueiksi valitaan kuitenkin kyliä suurempia alueyksiköitä, kuten kuntia tai pikkukaupunkeja (ks. Pöllänen 2020; Välimaa 2021). Tämä johtunee siitä, että kylien asukasmäärät ovat kutistuneet ja samalla kunnista ja pikkukaupungeista on tullut aiempaa kylämäisempiä paikkoja. Tapaustutkimuksissa paikat ja alueet ovat konteksteja, joissa yhteiskunnallisia ja kulttuurisia ilmiöitä tarkastellaan.

Maantieteellisissä tutkimuksissa paikka ymmärretään harvemmin pelkästään staattisena taustana. Keskustelut yhteiskunnan ja tilan vuorovaikutteisesta suhteesta ovat konkretisoituneet 1980–1990-luvuilla pienille paikkakunnille kohdistuneina lokaliteettitutkimuksina, joissa on valottettu paikkojen toimijuutta yleisten muutosprosessien toteutumisessa (Kortelainen 1996). Lokaliteetit jäsentyvät sosiaalisena tilana, eli sosiaalisen ja aineellisen välisenä yhteytenä (Massey 1984). Niillä on erilaiset fyysiset sijaintinsa ja erityiset materiaaliset perustansa, joissa yleisille prosesseille on – tai ei ole – tarttumapintaa, mikä vaikuttaa sekä paikkojen että prosessien muotoutumiseen.

Doreen Massey'n sosiaalista tilaa ja paikan käsitettä koskeviin kirjoituksiin on viitattu paljon eri tieteenaloja edustavissa kyliä ja muita pieniä paikkoja koskevissa tutkimuksissa (esim. Ruotsala 2025). Myös esimerkiksi Karjalan tutkimuslaitoksen kahta pohjoiskarjalaista kylää, Sivakkaa ja Rasimäkeä, analysoivassa tutkimussarjassa on käsitelty näiden kylien erilaistuneita kehityskulkuja ja asemaa alueiden välisessä työnjaossa (Rannikko ym. 1984). Lisäksi on pohdittu kylien olemusta paikkoina (Knuuttila ym. 2008; Rannikko ym. 2016).

Massey'n (2008) määrittelemä paikka on läpikotaisin sosiaalinen ja suhteissa muodostuva. Osa paikan – eli yksilöiden, yhdistysten, julkisen sektorin ja yritysten – yhteyksistä ja suhteista ei noudata hallinnollisia alue-rajajoja vaan ulottuu niiden ulkopuolelle. Syrjäinenkään maalaiskylä ei ole suljettu, vaan sen kehityskulut ja muodonmuutokset ovat yhteydessä – Suomen tapauksessa – muun muassa metsäsektorin näkymien ja metsiä koskevan sääntelyn muutoksiin. Koska nämä suhteet ja yhteydet ovat ainutkertaisia ja koska erilaisten sosiaalisten suhteiden virrat ja niiden risteymät tuottavat erilaisia uusia sosiaalisia ilmiöitä, paikat ovat uniikkeja ja jatkuvasti muuttuvia prosesseja (vrt. Pred 1983; 1984).

Kylään voi virrata esimerkiksi uusia heimoja, viljelymenetelmiä, ruokavalioiden ja uusien kuluttamisen tapojen. Tästä syystä kylää ei voida samaistaa vain yhteen yhteisöön, eikä sillä myöskään ole vain yhtä identiteettiä vaan useita erilaisia, kilpailevia tai limittäviä kerrostuneita identiteettejä esimerkiksi karjalaisena kylänä, viljelykylänä ja fennovegaanisena kylänä. Toiset niistä saavat enemmän näkyvyyttä sosiaalisessa ja muussa mediassa ja muodostuvat muuta hallitsevammiksi representaatioiksi paikasta.

Yhteisöihin ja paikkoihin keskittyvissä kylätutkimuksissa on esitetty varsin samansuuntaisia näkemyksiä paitsi paikkojen ja yhteisöjen välisen sidoksen väljentymisestä myös kielen ja viestinnän merkityksestä niiden muodonmuutoksissa. Etenkin katoaviksi mielletyt yhteisöt ovat jäsenyneet symbolisina rakennelmina ja kuviteltuina kokonaisuuksina – sosiaalisina konstruktioina (Knuuttila 1996). Ihmisistä ja toiminnoista tyhjenevät kylät näyttävät puolestaan mielenmaisemina, joita omat ja toisten kokemukset, muistot ja tarinat sekä paikkaan liittyvät kulttuuriset symbolit rakentavat. Ne ovat elettyjä, kerrottuja ja muisteltuja, ja sitä kautta diskursiivisesti tuotettuja paikkoja, jotka paikantuvat sinne, missä entiset kyläläiset ja muut kylissä vierailevat asuvat (Knuuttila & Rannikko 2008, 13).

Maaseutumaantieteilijä Michael Woods (2016, 29) onkin todennut, että maaseudun kulttuurista ulottuvuutta korostavan konstruktionistisen tutkimusotteen myötä tarkastelun kohteena oleva maaseutu on irronnut materiaalisilta juuriltaan ja sen yhteydet fyysisiin alueisiin ja sijaintipaikkoihin ovat hämärtyneet. Maalaisromantiikka kukoistaa kaupungeissa, eivätkä maalaiset voi välttyä urbaaneilta trendeiltä. Maaseutukylissä elämäntapa voi olla kaupunkilainen ja tietyissä kaupunginosissa korostetun kylämäinen, kuten ”Helsingin Käpylässä vanhalla lippakioskilla, jossa kuhisee kuin yhteisöllisessä muurahaispesässä” (Yle 2023).

Kuitenkin paikoilla – niin Käpylässä kuin paljon tutkitulla itäsuomalaisella Käpykylälläkin² – on sijaintinsa ja erilaiset inhimilliset ja ei-inhimilliset resurssinsa, jotka vaikuttavat siihen, millaista ”kuhinaa” niihin voi kehittyä, miten ne koetaan arjessa, miten niistä uutisoidaan ja millaisia mielikuvia niihin liitetään. Uusmaterialismista ammentavissa ja sommitumateoreettista käsitteistöä hyödyntävissä analyyseissä tunnistetaan paikkojen yhteys niiden aineelliseen perustaan sivuuttamatta kokemusten ja representaatioiden merkitystä niiden muodostumisessa, hajoamisessa ja muodostumisessa uudelleen, uudella tavalla. Paikat ymmärretään muihin paikkoihin ja järjestelmiin kytkeytyvinä ja jatkuvasti muuttuvina sosiaalisten suhteiden solmukohtina, jotka ovat häilyvärajaisia mutta kuitenkin erottuvia ja tunnistettavia kokoonpanoja, sommittumia (Woods 2016; Kortelainen & Albrecht 2019).

Paikat koostuvat vaihtuvasta kokoelmasta inhimillisiä ja ei-inhimillisiä materiaalisia elementtejä. Jotkut niistä voivat lisätä paikkakunnan myönteistä nostetta tai päinvastoin leimata sen negatiivisesti. Sommittumille antavat muodon ja niiden osia pitävät koossa (Woods 2016, 31) esimerkiksi toimiva tuotantolaitos ja ihmisten paikallinen sidos. Tuotannon lakkauttaminen voi puolestaan haurastuttaa sommittumaa (Kortelainen & Albrecht 2019, 139). Sommittumissa toimivien identiteettiä ja sommittumiin liitettäviä merkityksiä rakennetaan erilaisilla representaatioilla. Paikkakunnan negatiivista leimaa voi pyrkiä muuttamaan, mutta imago-kampanjat eivät toimi, jos paikan materiaallinen perusta ja ihmisten kokemukset ovat niiden kanssa ristiriidassa.

Esimerkiksi Käpykylän aineellisia elementtejä ovat suuri tuotantolaitos, kaksi päivittäistavarakauppaa, peruskoulu, tyhjä ja ränsistynyt liikehuo-

2 ”Käpykylä” on pitkittäistutkimuksen kohteena olevan syrjäiseksi luonnehditun paikan pseudonimi (Käyhkö & Armila 2025).

neistot, raitilla liikkuvat työhaalareihin pukeutuneet miehet sekä kauppojen kassoilla jonottavat äidit (Käyhkö & Armila 2025, 207). Kylä on merkittävän tuotantolaitoksensa kautta kytköksissä muihin paikkoihin ja globaaliin talouteen, mutta se ei kuitenkaan näytä tuottaneen kylälle nostetta, vaan sen teollinen leima on päinvastoin vahvistanut nuorten naisten halua muuttaa pois. Tyttöjen ja naisten poismuutto voi osoittautua kylän kehitystä murentavaksi voimaksi, jota kokemukset ”synkeästä”, ”tunkkaisuudesta” ja ”tapahtumattomasta” paikasta vahvistavat (emt., 211). Käpykylä ei mahda mitään sijainnilleen, eikä sen imagonkohotuskampanjoille löydy helposti uskottavaa aineellista pohjaa.

Sommittumateoreettinen käsitteistö tarjoaa kuitenkin lohdullisen näkymän Käpykylän kaltaisten maalaiskylien tulevaisuuteen. Vaikka tehtaita ajettaisiin alas, naiskato jatkuisi ja kylien kuolemaa julistettaisiin valtakunnallisessa mediassa, hiljaisinkaan kylä ei välttämättä lakkaa olemasta olemassa. Kylien ainesosat voivat muuttua, ja jäljelle jääneistä ja uusista aineksista kasautuu jälleen uusia sommittumia, joissa mennyt, nykyinen ja tuleva ovat läsnä rinnakkain ja lomittain (Uusitalo 2020).

Teemanumeron kirjoitukset tarkastelevat kyliä eri perspektiiveistä

Seuraavaksi identifioimme tämän teemanumeron kirjoitusten keskeisiä näkökulmia kyliin sekä pohdimme niiden tuottamaa kuvaa kylistä ja niiden kehityksestä. Erilaisista perspektiiveistä tuotettua tietoa kylistä voidaan verrata eri paikoista, eri etäisyyksiltä, eri laitteilla ja resoluutioilla otettuihin valokuviin. Ne eivät välttämättä integroidu koherentiksi kokonaiskuvaksi, mutta ne voivat täydentää ja inspiroida toisiaan ja viedä tutkimusta eteenpäin (vrt. Marchionni & Oinas 2023, 57).

Kylä historiallisena mutta uusiutuvana rakennettuna ympäristönä

Arkkitehdit Rainer Mahlamäki ja Frédéric Bonnet tarkastelevat puheenvuoroissaan kyliä rakennettuina ympäristöinä. Rakennukset ovat mahdollistaneet elämän pysyvillä asuinsijoilla, eikä kyliä olisi mahdollista kokea paikkoina ja tunnistaa yhteisöjen elinympäristöinä ilman niiden erityistä rakennettua ympäristöä, jolla voi olla hyvinkin pitkä historiallinen tausta. Historiantutkija Kirsi Laine tarkastelee artikkelissaan niitä

moninaisia prosesseja, jotka ovat ajan kuluessa muokanneet nykyisen kyläasutuksen rakennetta. Paikallisten luonnonolojen ohella siihen ovat vaikuttaneet kansainväliset virtaukset, yhteisöjen vakiintuneet käytännöt sekä kansallinen maanjakopolitiikka, mutta myös ihmisten henkilökohtaiset päätökset.

Luonnonolosuhteisiin sovitettu, tarkoituksenmukainen ja paikallisin voimin toteutettu rakentaminen on heijastanut myös yhteisön arvoja ja ihmisten osaamista sekä tuottanut varioituvaa, virikkeistä ympäristöä. Omaleimainen rakennettu ympäristö luo ja ylläpitää paikan identiteettiä. Kyläyhteisön jäsenet puolestaan kantavat sitä paikallisessa sosiaalisessa identiteetissään. Mahlamäki tunnistaa kylärakentamisen vaikutuksen myös monessa myöhäisemmässä arkkitehtuurin muodossa: kylärakentamisen DNA näyttää osin kulkeutuneen nykypäivään.

Yhteiskunnan muutos heijastuu rakennettuun ympäristöön, mikä voi yhtäällä näyttäytyä välinpitämättömytenä historiaa kohtaan. Toisaalla se voi ilmetä kykynä kunnioittaa paikan henkeä ja hyödyntää sitä ymmärättäviä luovia ammattilaisia, jotka eivät tyydy standardiratkaisuihin. Bonnet'n havainnoimissa ranskalaisissa maaseutukylissä on tehty innovatiivista ja kunnianhimoista arkkitehtuuria. Suunnittelun perusta on usein pienestä mittakaavasta ja yhteisöllisyydestä nousevassa kollektiivisessa toiminnassa. Mahlamäki tunnistaa perinteisen kylän idean myös viime aikojen kaupunkisuunnitteluajattelussa, jossa eri toimintoja sekoitetaan keskenään sen sijaan, että ne lokeroitaisiin omille alueilleen.

Rakennetun ympäristön suojelu ja olemassa olevan rakennuskannan hyödyntäminen sekä materiaalien kierrätys ovat osa kestävästä kehityksen mukaista ajattelutapaa, joka on vähitellen yleistynyt rakentamisen ja korjausrakentamisen käytännöissä. Säästeliäämpään resurssien käyttöön perustuvan ajattelutavan tulisi koskea myös kylien käyttämätöntä tai vähäisellä käytöllä olevaa rakennuskantaa, joka olisi hyödynnettävissä osaavan ja luovan korjausrakentamisen keinoin.

Kylä maisemana ja luonnonympäristönä

Kylän voi nähdä myös luonnon ja ihmisen sekä näiden vuorovaikutuksen tuottamista elementeistä syntyvänä maisemana, joka vaikuttaa paikan identiteettiin. Hannu Linkola toteaa artikkelissaan, että kylämaisemat,

niiden arvostus ja maisemien kautta rakentuvat identiteetit muovautuvat vuorovaikutuksessa muuttuvan yhteiskunnan kanssa, sillä maisemien suojelua ja hoitoa ohjaavat säädökset, joiden syntyyn vaikuttavat hyvin monet toimija- ja intressiryhmät. Erilaiset maisemissa nähdyt arvot heijastuvat maisemista käytäviin kamppailuihin, joissa vastakkain ovat visuaaliset (katsomisen tapa) ja materiaaliset (omistussuhteet, oikeudet) maisemat. Maiseman arvoasetelmat ovat usein moninaisimmillaan juuri kylissä, joissa yhteisöjen ja maisemien muuttuva suhde konkretisoituu, kun siihen kietoutuu paitsi yksilöllisiä intressejä myös monenlaisia tunteita. Samalla tuo suhde politisoituu osana laajempia yhteiskunnallisia diskursseja.

Sulevi Riukulehto ja Eeva Uusitalo tutkivat artikkelissaan, miten yksi yritys voi radikaalisti muuttaa kylämaisemaa ja kuinka kyläläiset sopeutuvat siihen myönteisen talouskehityksen nimissä, vaikka tuntevat samalla haikeutta vanhan maiseman katoamisesta. Tuurilaiset nostavat kylämaiseman keskeisiksi kiintopisteiksi perinteisiä elementtejä ja ammentavat muuttuneesta maisemasta menneiden sukupolvien antamia merkityksiä. He antavat maisemalle myös uusia merkityksiä, jotka välittyvät seuraaville sukupolville. Uudet maisemaelementit kutoutuvat osaksi kulttuurisesti joustavaa kotiseutukokemusta.

Monia perinteisiä kylä- ja kirkonkylämaisemia on kadonnut taajama- tai kylärakenteen hajoamisen ja uudisrakentamisen myötä. Vaikka lainsäädäntö antaa vaikuttamismahdollisuudet ja työkalut maisemaan liittyvien ympäristöarvojen säilyttämiselle, arvokkaan rakennuskannan tai kulttuuriympäristön säilyminen vaarantuu usein siitä yksinkertaisesta syystä, että rakennusten omistajat eivät kykene tai halua niistä huolehtia. Näiden perinnemaisemien suojeluun ei myöskään yhteiskunnalla ole riittävästi resursseja.

Pertti Rannikko muistuttaa puheenvuorossaan, että maaseutuun ja kyliin kuuluu elimellisesti luonto – nimenomaan luonto sinänsä, ei vain ihmisille näyttäytyvänä visuaalisena tai omistettuna maisemana. Hän peräänkuuluttaa perinteisen ihmiskeskeisyyden ylittämistä ja korostaa, ettei maaseutukyliä voida ymmärtää, jos ei tunnisteta luonnon komponentteja, niiden rytmejä, muutosprosesseja ja vaikutuksia ympäristöhinsä.

Kylä elinympäristönä, identiteetin perustana ja ”mielen tilana”

Bonnet ja Mahlamäki uskovat, että ihmiset etsivät maaseutu ympäristöistä elämänlaatua ja että kylät tarjoavat muuttuvassa maailmassa vaihtoehtoisia ratkaisuja elämiselle, työnteolle ja hyvinvoinnille. Bonnet'n mukaan kaupunkien asema ei tulevaisuudessa ole välttämättä niin hallitseva kuin olemme tottuneet ajattelemaan. Maaseutualueilla etsitään luovia ratkaisuja ajankohtaisiin luonnon ja yhteiskuntien tilaan liittyviin ongelmiin.

Rannikko viittaa kyliin mielen tiloina, osallisuutena suku- ja kotiseutu-historian ja muistojen tuottamiin tunneyhteisöihin. Ne voivat toimia henkisenä voimavarana. Joillekin kylät ovat olemassa vain virtuaalisesti. Kyliin voidaan kiinnittyä myös osa-aikaisina asukkaina tai vierailijoina. Myös paikkaan osittain tai ajoittain kiinnittynyt identiteetti ja siellä aika ajoin vahvistuva paikan tuntu voivat kuitenkin olla voimakkaita ja tärkeitä (vrt. Paasi 2013). Tällainen kiinnittyminen voi johtaa konkreettisiin tekoihin, uusiin kehittämisideoihin ja aktiivisuuteen, kuten paluumuuttaja ja kyläaktiivi Kari Kangaspunta puheenvuorossaan osoittaa.

Tuuria koskevassa tutkimuksessaan Riukulehto ja Uusitalo päättelevät, että elävään kylään voi rakentua erilaisia kyliä päällekkäin ja limittäin: Tuurissa on monia tapoja tuntea kotoisuutta. Eri ihmisryhmien ja yhteisöjen kokemukselliset kylät poikkeavat toisistaan, mutta niiden rajat ovat avoimia. Yleisemmin avoimuudella on taipumus tuottaa uutta ajattelua, ja siitä voi syntyä uusia kehittämisideoita.

Kari Kangaspunnan mukaan omien juurien tunnistaminen ja tietoisuus historiasta rakentavat asukkaiden identiteettiä, ja kollektiivinen ylpeys omasta kylästä puolestaan rakentaa yhteisöllisyyttä. Myös tietoisuus siitä, mitä naapurustossa asuu, tuottaa kokemusta yhteisöllisyydestä, mikä lisää hyvinvointia. Kyläyhdistykset ovat kanavia osallistumiseen ja asuin-yhteisön toimintaan vaikuttamiseen; ne eivät velvoita osallistumaan mutta luovat yhteistä tietoisuutta ja potentiaalin yhteistoiminnalle.

Yhteisöllisyyteen tukeutuu myös nykyinen turvallisuusajattelu. Kyläturvallisuustoimintaa onkin kehitetty aktiivisella kyliä vahvistamaan arjen turvallisuutta ja yhteisöllistä varautumista. Kylien asukkaiden ja kyläyhteisöjen huoli omasta turvallisuudesta on osaltaan motivoinut kyliä osallistumaan aktiivisesti turvallisuustyöhön, toteavat Mari Kattilakoski

ja Maarit Sireni artikkelissaan. Ongelmana kuitenkin on, että aktiivisten kyläläisten tulisi jaksaa vastata kylien turvallisuudesta hanke pohjalta ja ilman taetta jatkuvuudesta. Tietoisuus yhdessä toimivasta kyläyhteisöstä sinänsä voi kuitenkin tuottaa tunteen turvallisesta elinympäristöstä, tukea ihmisten hyvinvointia ja pitää yllä uskoa tulevaan. Se voi myös toimia pontimena muuhun tulevaisuuteen suuntautuvaan kehittämiss-työhön.

Kylä taloutena

Kylillä ei nykyisin ole samanlaista yhtenäistä taloudellista perustaa kuin ennen. Siitä huolimatta kylä voidaan nähdä myös taloudellisen toiminnan alueellisena yksikkönä tai toimintaympäristönä. Joistakin kylistä on tullut taloudellisesti vireitä, ja ne myös luovat työpaikkoja. Niissä voi yhdistyä eri elementtejä: jotkut kasvavat yhden veturiyrityksen varassa, toisiin rakentuu toimialaklusteri, ja joissakin syntyy monipuolista yritystoimintaa – tuotantoyksiköitä, palveluja, käsityöläisyyttä tai vaikka taitteen tekoa. Menestyvä yritystoiminta poikii usein lähelleen yhteistyötä ja liitännäistoimintoja.

Kylissäkin yritykset voivat menestyä ja löytää yhteisiä intressejä. Yhtenä kylien elinvoiman mahdollisuutena voidaan nähdä eri toimialojen rajoja ylittävä paikallinen yhteistoiminta. Toisiaan lähellä sijaitsevien toimijoiden yhteistyö voi tuottaa kollektiivista älykkyyttä, josta kaikkien osapuolten osaaminen voi karttua. Bonnet tarkastelee kyliä ja kylätalouksia, joissa toimijat kehittyvät tehdessään päätöksiä kollektiivisesti, toimies-saan yhteistyössä ja ekologisia ratkaisuja etsien. Hän näkee kylät parhaimmillaan tuotteliaina, paikallisia resursseja ja paikallista osaamista kekseliäästi yhdistävinä, uutta luovina ja tulevaisuuteen suuntautuneina. Toimintatavat voivat olla omaleimaisia ja tukeutua muiden kylien ja pienten kaupunkien toimijaverkostoihin.

Yritysten paikkasuhteesta voi kylissä muodostua erityinen. Yrityksillä on taloudelliset tehtävänsä, mutta niillä voi myös olla ”kotiseututehtävä”. Riukulehdon ja Uusitalon mukaan ne voivat osaltaan tuottaa kyläläisten kotiseutukokemusta: koetaan, että yritykset kuuluvat kylälle ja kyläläi-sille. Tämä edellyttäne, että kylä ja yritykset ovat vastavuoroisesti ja hyö-dyllisenä koetulla tavalla sidoksissa toisiinsa (vrt. Oinas 1995). Tällöin myös yrittäjät ovat toiminnassaan vahvasti sitoutuneita ja juurtuneita

kylään ja hyötyvät vastavuoroisuudesta tavalla, joka ei välttämättä muualla olisi mahdollinen.

Rannikko hahmottaa syrjäkylille taloudellisessa mielessä kolme ideaalityyppiä: ne rakentuvat supertuotannon, omavaraisen elämäntavan tai monipuolisen vapaa-ajan idyllin varaan. Näistä supertuotannon paikalliset sidokset ovat ohentuneet, kun taas omavaraisuutta eriasteisesti tavoittelevat kylät voivat vaikuttaa paikalliseen toimintaan sekä mielikuviin kylästä ja kenties myös kylien tulevaisuudennäkymiin. Osa-aikaisten asukkaiden, metsästäjien, matkailijoiden, retkeilijöiden, luontoharrastajien ja muiden maaseudulla liikkuvien hyödyntämä vapaa-ajan idylli voi monin tavoin vahvistaa maaseutukylien elinvoimaa.

Kylä hallinnan kohteena ja kollektiivisena toimijana

Torsti Hyyryläinen, Annamari Kiviaho ja Taneli Linkoranta tarkastelevat artikkelissaan kuntien ja kylien suhteessa tapahtunutta suurta muutosta kunnallishallinnon alkuvaiheista tähän päivään. Maatalousyhteiskunnassa kylät olivat väestön keskeisiä elinpiirejä ja kuntien paikkaperustaisuuden tuki, mutta vähitellen palvelut ovat kaikonneet kyliltä. Kylät ovat hävinneet kuntaorganisaatioiden strategisesta kerronnasta. Kuntaorganisaatiot ovat pääasiassa kiinnostuneita aktiivisista toimijoista, eli vireistä yrityksistä ja yhdistyksistä.

Puhuttaessa elävistä ja aktiivisista kylistä tarkoitetaan usein juuri kyläyhdistyksiä aktiivisine jäsenineen eli käytännössä varsin rajattua toimijajoukkoa. Menestyvän kylän tuntomerkeksi on noussut yrittäjämäinen, riskejä kaihtamaton toiminta, joka voi saada LEADER-rahoitusta esimerkiksi kylätalon kunnostukseen ja palvelutoiminnan toteutukseen (Kumpulainen 2012). Kangaspunta kuvaa puheenvuorossaan, miten paluumuuttajat ja uudet asukkaat ovat aktiivisia ja tuovat uutta osaamista Karsturannan kylätoimintaan. Kyläyhdistys ajaa kylän etuja ja pyrkii kantamaan vastuuta lähiyhteisön hyvinvoinnista ja turvallisuudesta.

Kyläturvallisuus on noussut 2010-luvulla uudeksi kylätoiminnan osa-alueeksi. Kyläturvallisuuden käsitteessä yhdistyy kokemus arjen turvallisuudesta ja yhteisöllisestä toimijuudesta, jolla sitä vahvistetaan. Kattilakoski ja Sireni jäsentävät kolme perspektiiviä kyläturvallisuustoimintaan. Toiminta on ymmärrettävissä yhtäältä uusliberaalina hallintana ja aktiivisen kansalaisuuden politiikan vahvistumisena julkisen vallan vastuiden

vähentyessä. Toisaalta se voidaan hahmottaa vastademokratiana, jossa omaehtoinen kansalaistoiminta täydentää ja haastaa poliittista järjestelmää turvallisuuden vahvistamiseksi. Lisäksi siinä voidaan nähdä monitasoisen ja yhteistoiminnallisen hallinnan malli, jossa varautumista ja kriisinkestävyyttä rakennetaan laajalla yhteistyöllä.

Kattilakoski ja Sireni tekevät samansuuntaisen havainnon kuntien ja kylien välisestä suhteesta kuin Hyyryläinen, Kiviaho ja Linkoranta: kuntaorganisaation ja kylien turvallisuusyhteistyö on melko vähäistä. Yhteistoiminta rakentuu projektikohtaisesti ja perustuu usein yhteistyöhön järjestöjen sekä esimerkiksi pelastuslaitoksen kanssa. Kylät voivat toki myös itse pyrkiä aktivoitumaan suhteessa kuntaan, mutta elinvoima – vireä yritystoiminta, menestyksellinen kylätalous – on usein se (ainoa) tekijä, joka tekee kylästä kiinnostavan kunnallisen päätöksenteon näkökulmasta, toteavat Hyyryläinen, Kiviaho ja Linkoranta. Kun valtionkaan merkittävät elinvoimainvestoinnit eivät usein kohdistu hauraimmille alueille (vrt. Makkonen ym. 2025), monet kylät ovat lopulta varsin yksin.

Tulevaisuus perspektiivinä: kylä, jota ei vielä ole

Historialliset prosessit selittävät nykypäivää ja nykypäivä tulevaisuutta, mutta aikajanan molempien suuntien ymmärtämiseen liittyy paljon epävarmuutta. Historiatiedot voivat olla vajavaisia ja myös vaikeasti tavoitettavia, joskin aineistojen tallennus- ja keruumenetelmien kehittyessä ymmärrys kylienkin kehityksestä voi täydentyä, kuten Laineen artikkeli osoittaa.

Tulevaisuuden tutkimus on erityisen epävarmaa, sillä tulevaisuutta ei vielä ole olemassa – paitsi ehkä lähitulevaisuus, jonka juuret voidaan tunnistaa nykyisyydessä. Tulevaisuudesta voidaan tehdä päätelmiä historian, nykyisyyden ja tulevia kehityskulkuja koskevan arvioinnin varassa. Tulevaisuutta koskevia päätöksiä joudutaan kuitenkin väistämättä tekemään vaillinaisen tiedon pohjalta.

Tämän teemanumeron tuottaman ymmärryksen perusteella kylien tulevaisuutta pohtivat nykyisin lähinnä kylät itse (jos nekkään). Voisiko tutkimus tukea nykyistä paremmin kylien tulevaisuustyötä? Vaikka tässä numerossa ei ole tulevaisuutta tarkastelevaa tutkimusta, on kysymys kylien kohtaloista kuitenkin implisiittisesti esillä. Mitä tapahtuu menneille tai kylissä vielä jäljellä oleville rakennuksille ja rakenteille?

Katoaako kylämaisema ja sitä ylläpitävä elämä? Voisiko hiljeneviin kyliin löytyä asukkaita, jotka pystyvät ansaitsemaan siellä elantonsa – oli työnantaja sitten paikallinen tai etäinen?

Nämä kysymykset eivät koske niinkään vireitä ja elinvoimaisia kyliä eivätkä ehkä myöskään jo hiipuneita kyliä. Suomessa on kuitenkin suuri määrä kyliä, joiden tulevaisuus näyttää asukkaiden näkökulmasta epävarmalta. Monista ikkunoista pilkottavat vielä valot, mutta niitä sytyttelevät pikemmin elämänkaarensa loppu- kuin alkupäätä elävät. Asuntoja olisi vielä kunnostettavissa, ja kysyntääkin tuntuisi olevan, mutta perikunnat pitävät niistä kiinni, joskus niissä vierailen mutta juurikaan niihin panostamatta. Näissä kylissä on potentiaalia, muttei vahvaa elinvoimaa. Kuka tarttuisi näiden kylien tulevaisuustyöhön, pohtisi vaihtoehtoisia kehityskulkuja ja hahmottelisi mahdollisia toimenpiteitä?

Kylät voisivat tarvita visiointiinsa hienovaraisempaa ajattelua kuin mitä tarjoaa ajatus LEADER-avusteisesta kylätalosta (Kumpulainen 2012) tai vaikkapa turvallisuuskoulutuksesta. Vaikka kylien asukkaat voidaan nähdä velvollisiksi itse tarttumaan tulevaisuuden tuomiin mahdollisuuksiin (Kuhmonen 2020, 105), kyläyhdistykset luultavasti hyötyisivät myös tulevaisuuden vaihtoehtoja koskevasta tutkimuksellisesta tietopohjasta, joka johdattelisi ajattelemaan erilaisten kylien roolia vähitellen muotoutuvissa paikallisissa tulevaisuudenkuivissa.

Teemanumeron artikkelit ja puheenvuorot kertovat kukin omalla tavallaan myös siitä, etteivät kylien kohtalo ole vain kyläläisten käsissä. Rakennemuutokset, teollistuminen, palvelusektorin kehitys, teknologinen muutos ja maailmankaupan voimistumisen myötä muotoutunut kansainvälinen työnjako vaikuttavat jatkossakin myös maaseutukylien elämään. Tulevat rakennemuutokset aiheuttavat kylille sopeutumispaineita, joita vain joiltakin osin voidaan ennakoida.

Juuri nyt sodat, asevarustelu ja globaalisti tiivistyvät geopoliittiset blokit ja niiden väliset voimannäytöt hallitsevat päivänpolttavia keskusteluja. Odotamme ja toivomme, että maailma rauhoittuisi. Samanaikaisesti varustaudumme taisteluun, jossa vastassa on pitkään tiedostettuja sekä myös eri puolilla maailmaa silmiemme eteen avautuvia uusia ongelmia. Miten eri lähtökohdista kehittyvät kylät asettuvat tällä tiellä kohti tulevaa, joka on väistämättä erilainen kuin nykyisyys?

Tässä julkaisussa kylät hahmottuvat erilaisista perspektiiveistä. Kylien menneisyydestä, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta on mahdollista löytää yhä uusia aspekteja tutkittavaksi. Yhden tieteenalan näkökulmasta tutkimus voi kohdistua vain johonkin alan tutkimukselle tärkeään kylän aspektiin, mutta kylä määrittyy silloin usein kapeasti (vrt. Mitchell 2020, 180). Eri tieteenalojen traditioista ammentava ja siten moniperspektiivinen kylien tutkimus sen sijaan mahdollistaa erilaisten kyliä ja niiden kehitystä koskevien kysymysten esittämisen erilaisiin teoreettisiin lähtökohtiin ja niihin soveltuviin tutkimusaineistoihin ja –menetelmiin pohjautuen. Näkökulmien moninaisuuden huomioiva ja niistä ammentava tutkimus voi luoda uutta tietoa eri tutkimustraditioiden näkökulmia yhdistämällä.

Voimme tutkia esimerkiksi kylien maisemaelementtien syntyä ja arvottamista, mielen ja ruumiin terveyden kannalta suosiollisten elinympäristöjen piirteitä sekä kestävästi rakentuvan talouden dynamiikkaa. Voimme myös analysoida näistä näkökulmista tuotettujen tutkimustulosten keskinäisiä suhteita ja tuottaa näin välineitä tulevaisuuden yhteiskuntien ja tulevaisuuden kylien kehittämiseen. Monista näkökulmista nousevat selitykset ja niiden yhdistelmät lisäävät vähän kerrassaan ymmärrystämme kylistä. Parhaimmillaan vaikuttava kylien tutkimus vastaa osaltaan ihmisen ja luonnon yhteisen hyvinvoinnin tarpeisiin.

Kirjallisuus

- Holmila, M. 2001. Kylä kaupungistuvassa yhteiskunnassa: Yhteisöelämän muutos ja jatkuvuus. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Häkkinen, K. 2013. Nykysuomen etymologinen sanakirja. SanomaPro, Helsinki.
- Knuuttila, S. 1996. Miten sivakkalaiset itsestään kertovat. Teoksessa Knuuttila, S., Liikanen, I., Rannikko, P., Itkonen, H., Koistinen, M., Oksa, J. & Vakimo, S. *Kyläläiset, kansalaiset: Tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä*. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 114. Joensuu, Joensuun yliopisto. 57–78.
- Knuuttila, S. & Rannikko, P. 2008. Sivakka ja Rasimäki tutkimuksina. Teoksessa Knuuttila, S., Rannikko, P., Oksa, J., Hämynen, T., Itkonen, H., Kilpeläinen, H., Simula, M., Vakimo, S. & Väisänen, M. 2008. *Kylän paikka: Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 9–22.
- Knuuttila, S., Rannikko, P., Oksa, J., Hämynen, T., Itkonen, H., Kilpeläinen, H., Simula, M., Vakimo, S. & Väisänen, M. 2008. *Kylän paikka: Uusia tulkintoja Sivakasta ja Rasimäestä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Kortelainen, J. 1996. Tehdasryhdyskunta talouden ja ympäristötietoisuuden murrosvaiheissa. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja 24. Joensuu.

- Kortelainen, J. & Albrecht, M. 2019. Tehdaskaupungin uusiutuminen: Äänekosken biotuotetehdas ja yhdyskunnan muutos. *Terra* 131:3, 137–151.
- Kuhmonen, T. 2020. Maaseudun uusi kultakausi vaatii aktivismia: Maaseutupoliittisen kokonaisuohjelman 2021–2027 strategia valmistui. *Maaseutututkimus*, 28:2, 100–105. <https://journal.fi/maaseutututkimus/article/view/99285>
- Kumpulainen, K. 2018. Kylät tulevaisuuden paikallisyhteisöinä. *Maaseudun uusi aika* 26:2–3, 55–65.
- Kumpulainen, K. 2012. Kylätoiminta ja aktiivisen kylän tuottaminen. Jyväskylällä, Jyväskylän yliopisto. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4972-3>
- Käyhkö, M. & Armila, P. 2025. Syrjäinen kotiseutu sieltä lähteneiden nuorten naisten elämänvalintojen peilinä. Teoksessa Pöysä, V., Ristaniemi, H., Julkunen, L. & Vehkalahti, K. (toim.). *Monikerroksinen maaseutu: Arki, muistot ja mielikuvat. Gaudeamus*, Helsinki. 205–228.
- Lauhkonen, H. 2013. Kiinteistöjärjestelmä uudistuu. *Maankäyttö* 4/213. Saatavissa: http://www.maankaytto.fi/arkisto/mk413/mk413_1701_lauhkonen.pdf (Viitattu 27.6.2025.)
- Makkonen, T., Lehtonen, O. Inkinen, T., Vihinen, H. & Voutilainen, O. 2025. Socio-economic impacts of different categories of state expenditure in urban and rural regions, *Regional Studies* 59:1, e2495323. <https://doi.org/10.1080/00343404.2025.2495323>
- Marchionni, C. & Oinas, P. 2023. The multiple theories problem: The case of spatial industrial clustering. *Environment and Planning A* 55:1, 46–62. <https://doi.org/10.1177/0308518X221122791>
- Massey, D. 1984. *Spatial divisions of labour: Social structures and the geography of production*. Macmillan, London.
- Massey, D. 2008. Samanaikainen tila. Toimittaneet Lehtonen, M., Rantanen, P. & Valkonen, J. Suomentanut Rovio, J. Vastapaino, Tampere.
- Mitchell, S. D. 2020. Perspectives, representation, and integration. Teoksessa Massimi, M. & McCoy, C. D. 2020, (toim.). *Understanding perspectivism: Scientific challenges and methodological prospects*. Routledge, London. 178–193.
- Oinas, P. 1995. Types of enterprise and local relations. Teoksessa van der Knaap, G. A. & LeHeron, R. (toim.). *Human resources and industrial spaces: A perspective on globalization and localization*. John Wiley & Sons, Chichester. 177–195.
- Paasi, A. 2013. Region and place: Regional identity in question. *Progress in Human Geography* 27:4, 475–485. <https://doi.org/10.1191/0309132503ph439pr>
- Pred, A. 1983. Structuration and place: On the becoming of sense of place and structure of feeling. *Journal for the Theory of Social Behaviour* 13:1, 45–68.
- Pred, A. 1984. Place as historically contingent process: Structuration and the time-geography of becoming places. *Annals of the Association of American Geographers* 74:2, 279–297.
- Pöllänen, P. 2020. ”Veran” ja ”Husseinin” arki ja asettuminen raja-alueen maaseudulle: Etnografinen tutkimus kahdesta maahanmuuttajataustaisesta väestöryhmästä Pohjois-Karjalassa. *Maaseutututkimus* 28:2, 32–60.
- Rannikko, P., Oksa, J., Kuikka, M., Knuutila, S., Heikkinen, S. & Eskelinen, H. 1984. Yhteiskunta kylässä: Tutkimuksia Sivakasta ja Rasimäestä. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja 61. Joensuu, Joensuun yliopisto.

- Rannikko, P., Sireni, M., Härkin, P., Itkonen, H., Knuutila, S., Lähteenmäki, M., Oksa, J. & Simula, M. 2016. Kotona, kylässä, liikkeellä: Sivakka ja Rasimäki arjen ja mielen tiloina. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Rasila, V., Jutikkala, E. & Mäkelä-Alitalo, A. 2003. Suomen maatalouden historia I. Perinteisen maatalouden aika. Esihistoriasta 1870-luvulle. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Relph, E. 1976. Place and placelessness. Pion, London.
- Ruotsala, H. 2025. Paluu Kittilään: Monipaikkaisuuden ja paluumuuton mahdollisuudet. Teoksessa Pöysä, V., Ristaniemi, H., Julkunen, L. & Vehkalahti, K. (toim.). Monikerroksinen maaseutu: Arki, muistot ja mielikuvat. Gaudeamus, Helsinki. 229–250.
- Salmela, E. 2023. Mistä suomalaisten perimä on peräisin? Duodecim 139, 1247–1255. Saatavissa: <https://www.duodecimlehti.fi/xmedia/duo/duo17794.pdf> (Viitattu 27.6.2025.)
- Tuan, Y.-F. 1977. Space and place: The perspective of experience. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Uusitalo, E. 2020. Etnografian reittejä kylien ajallisuuteen ja aineellisuuteen. Helsingin yliopisto, Ruralia-instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/318092>
- Välimaa, M. 2021. Erontekoja meidän ja muiden välillä. Turvapaikanhakijoihin kohdistuva vastarinta maaseudun kontekstissa. Maaseutututkimus 29:1, 6–31.
- Woods, M. 2016. Territorialisation and the assemblage of rural place: Examples from Canada and New Zealand. Teoksessa Dessein, J., Battgllini, E. & Horlings, L. (toim.). Cultural sustainability and regional development: Theories and practices of territorialization. Routledge, London. 29–42.
- Yle 2023. Käpylän lippakioskin uudet 21-vuotiaat yrittäjät menivät kioskiin rälläkällä sisään – nyt koko seutu on heidän takanaan. Yle 23.5.2023. Toimittaja Otso Karhu. Saatavissa: <https://yle.fi/a/74-20033052> (Viitattu 11.4.2025.)